

Kultur & Fritid

MEDLEMSBLAD FOR
FRITID & SAMFUND
OKTOBER 2025

I Aalborg vokser aftenskolerne

Læs hvordan kommunen bakker op

SIDE 4

Folkeoplysningens grænser giver hovedbrud i kommunerne

SIDE 10

Sådan samarbejder FOF-aftenskole med sundhedscentre

SIDE 19

3 **LEDER**

4 **INSPIRATION:** Sådan støtter Aalborg aftenskolerne

TEMA: Folkeoplysningen i kommunerne

8 Nedgang hos aftenskoler

9 Udvikling i §35.2-udvalg

10 Afgrænsning giver hovedbrud

12 Eksempler: så svær er afgrænsning

15 **NOTER**

17 **LOVSTOF:** Hyrdebrev om hjemhørskrav

19 **INSPIRATION:** FOF-samarbejde med sundhedscentre

22 Sådan gør de: FOF og Frederiksberg Sundhedscenter

24 **FRITID & SAMFUNDS KURSER**

25 **TILBUD PÅ MEDLEMSKAB**

KOLOFON:

Kultur&Fritid udgives af Landsforeningen Fritid & Samfund, Skt. Pauls Kirkeplads 9B, 8000 Aarhus.

Redaktion: **Jonna Toft** (ansv. red.), sekretariatschef.

Design og layout: **Kathrine Egemar**
Forsidefoto: FOKUS Folkeoplysning

Fritid & Samfunds holdning udtrykkes i lederen. Øvrige artikler og indlæg udtrykker ikke nødvendigvis Fritid & Samfunds synspunkter.

ISSN 2795-0158

Medlemsbladet kan downloades på hjemmesiden www.fritid-samfund.dk, hvor der også kan tegnes medlemskab af foreningen eller købes et abonnement.

Foreninger behandles for forskelligt

Folkeoplysningsloven resulterer i, at forskellige typer af foreninger har vidt forskellige muligheder for støtte. Det er volapyk for de vigtigste: De frivillige.

AF JONNA TOFT,
Sekretariatschef og journalist,
Fritid & Samfund

Er der forskel på folkeoplysningen i en strikkeklub og en bordtennis-klub? Er det mere folkeoplysende at gå til gymnastik på et hold, hvor man dårligt kender hinanden, end at vende verdenssituationen i vinterbadeklubbens sauna?

Folkeoplysning er svært at definere. Men i kommunerne må man gøre forsøget, når man beslutter, om en forening kan godkendes eller ej - og dermed: om den har ret til at få anvist lokaler, få lokaltilskud og få tilskud til aktiviteter for børn og unge. Bordtennis og gymnastik bliver typisk godkendt, mens strikning og vinterbadning ofte ikke godkendes.

I 45 pct. af kommunerne oplever man udfordringer med at afgrænse det folkeoplysende område, viser Vifo's undersøgelse af folkeoplysningen i kommunerne. Samtidig vokser gråzonerne i takt med nye deltagelsesformer.

Foreninger bliver behandlet forskelligt, alt efter om de får stemplet 'hobbybetonet', 'frivilligt socialt arbejde', 'kulturel' eller 'folkeoplysende', og stemplerne bruges forskelligt fra kommune til kommune.

Det er volapyk for de vigtigste, nemlig de frivillige i foreningerne, og jeg ved heller ikke, hvor meget mening det giver for os, der kender lidt mere til området. I min optik, fx, gør et 'fremadskridende' element, altså at der foregår en læring undervejs, ikke bordtennis mere folkeoplysende. Jeg lægger mere vægt på medborgerskabsvinklen: at deltagerne øver sig i at have indflydelse og tage ansvar for det fælles.

Opdeling i kasser

Folkeoplysningsloven er både skøn og besværlig, fordi den overlader så meget til kommunerne, at vi har 98 udgaver. Men er der virkelig så stor forskel på fritidslivet fra kommune til kommune, at forskelsbehandlingen kan begrundes? Jeg tvivler.

Loven har resulteret i, at vi opdeler foreningerne i kasser, der støttes vidt forskelligt. Mens idrætsklubber har krav på lokaler, har nogle af de foreninger, der arbejder for at hjælpe udsatte grupper ind i foreningslivet, ikke selv krav på lokaler og får ikke nødvendigvis tilskud. De er nemlig 'frivillige sociale', og nogle kommuner støtter via §18-mid-

lerne, andre gør ikke. Det sætter de frivillige sociale foreninger i en svær situation, selv om de har det måske fornemmeste formål af alle, nemlig at hjælpe udsatte til bedre trivsel.

Så kære Folkeoplysningsudvalg: Vis rummelighed, når I drøfter godkendelsen af foreninger. Mennesker, der går sammen i fællesskaber om en aktivitet, er næsten altid værd at bakke op om. Fra forskningen ved vi efterhånden meget om, hvor vigtige fællesskaber er for menneskers trivsel.

Hvis alt tæller som folkeoplysning, udvander vi begrebet - ja. Men vi forvrider også begrebet, hvis kun de klassiske og mest veldefinerede fællesskaber får lov at tælle.

Måske kan vi engang få en mere helhedsorienteret foreningslov, der sikrer en mere ensartet støtte til foreninger, både på tværs af foreningstyper, aktiviteter og kommunegrænser.

Inddragelse og tillid styrker voksen- undervisningen i Aalborg

I Aalborg Kommune er der et tæt og tillidsfuldt samarbejde mellem aftenskoler, embedsværk og politikere. Det har givet udvikling og nye, unge deltagere til det ellers trængte aftenskoleområde. Men hvordan gør de i praksis?

AF JONNA TOFT, Journalist

Aftenskolerne i Aalborg Kommune har det rigtig godt med 1.439 nye, unge deltagere i 2024. Alt i alt var der hele 31.500 deltagere i aftenskolerne i kommunen i 2024, en stigning fra 28.000 i 2023. Antallet af hold er dog gået ned – der er med andre ord flere deltagere på hvert enkelt hold.

Udviklingen går altså stabilt den modsatte vej af på landsplan, hvor aftenskolerne har færre deltagere. Ganske vist er antallet af aftenskoler i kommunen halveret siden 2007 til nu 19 aftenskoler, men det skyldes hovedsageligt sammenlægninger og professionalisering.

En stærk organisering, inddragelse og tillid – det er nøglebegreber i forklaringen på, hvorfor Aalborg Kommunes aftenskoler klarer sig bedre end udviklingen på landsplan, forklarer Bjørn Salling, formand for Folkeoplysningsudvalget i kommunen og dermed medlem af Folkeoplysningsudvalget. Desuden er han direktør i en af landets største aftenskoler, FOKUS Folkeoplysning.

”Vi har nogle særlige tilskudsmodeller, som styrker aftenskolerne, og som kun kan lade sig gøre, fordi vi har et tillidsbaseret samarbejde med erfarne og dygtige medarbejdere i forvaltningen,” siger Bjørn Salling.

”Desuden er der kort vej mellem Folkeoplysningsudvalget, Folkeoplysningsudvalget og det politiske Sundheds- og Kulturudvalg, der har fast plads i Folkeoplysningsudvalget. Det er afgørende,” fortsætter han.

FOU med politikere

Vil man prioritere forenings- og aftenskoleområdet

SÅDAN STØTTER AALBORG KOMMUNE AFTENSKOLERNE

Aalborg-modellen

Kommunen garanterer tilskud til alle de aktiviteter, aftenskolerne sætter i gang. Skolerne får et conto-beløb, og året efter sker der en efterregulering. Aftenskolerne behøver altså ikke at frygte, at tilskudsrammen er tom, så de ikke kan få det tilskud, de er blevet lovet.

Hvis rammen overskrides et år, drøfter man politisk den samlede ramme til folkeoplysning året efter.

Ordningen har fungeret siden 2009 og kun været sat ud af kraft i ét år, 2013.

Lokaletilskud

Siden 2018 har lokaletilskud fulgt aktiviteten. Aftenskolerne får 120 kr pr. undervisningstime i tilskud til egne og lejede lokaler, hvor der afregnes løn, dog max. 90 pct. af driftsudgifterne. I landdistrikter gives der også tilskud til aktiviteter i fx forsamlingshuse.

Aftenskolerne kan stadig få anvist et kommunalt lokale, men de kan også selv finde et privat lokale og være sikre på tilskud. De betaler et gebyr på 20 kr. pr. time for at benytte kommunale lokaler. Der gives tilskud til 27 lejemål, som 7 aftenskoler står for.

(Boksen fortsætter på næste side)

Foto: FOKUS Folkeoplysning

højere i en kommune, skal man først og fremmest have et Folkeoplysningsudvalg (et §35 stk. 2-udvalg) med politisk repræsentation, påpeger Bjørn Salling.

I ca. hver femte kommune er der ifølge Vifo ikke politikere med i udvalget. I Aalborg Kommune sidder alle udvalgets syv medlemmer automatisk med i det 19 personer store Folkeoplysningsudvalg.

"Når politikerne er med, kan vi bedre skabe sammenhæng og finde løsninger, f.eks. på hvordan voksenundervisningen kan bidrage til folkesundheden. Vi fra voksenundervisningen har den faglige indsigt i området, som politikerne hører, og sammen kan vi finde løsninger, der fungerer, og som politikerne kan bære med ind i byrådsarbejdet," siger han.

Han tilføjer, at det er en særlig styrke i Aalborg, at både sundheds- og kulturområdet ligger i samme udvalg.

"Det er lidt forskelligt, hvor meget politikerne ønsker at inddrage Folkeoplysningsudvalget i fx budgetlægningen. Men når vi inddrages i at finde gode løsninger, har vi også et ansvar for beslutningerne. Så kan vi ikke gå til pressen bagefter og være utilfredse. Så må man sige fra inden og få det ført til referat."

Samvirker øger indflydelsen

Alle 19 aftenskoler i kommunen er medlem af Folkeoplysningsudvalget. Bestyrelsen består af seks personer, og alle fem oplysningsforbund er repræsenteret. I samvirket

(Boksen er fortsat fra forrige side)

Fleksible tilrettelæggelsesformer

Kommunen giver et ekstra tilskud til undervisning efter fleksible tilrettelæggelsesformer på 100 kr. pr. time oven i KL's takst. Ordningen bruges af 5 aftenskoler og fylder særligt meget i aftenskolen FOKUS Folkeoplysning.

Projekt 'Aftenskoletilbud i landdistrikter'

Siden 2017 har kommunen givet forhøjet tilskud til undervisning og foredrag i landdistrikter: 5/7 af lønudgiften i stedet for 1/3. Med højere tilskud kan der gennemføres undervisning på mindre hold.

Bevæg dig for livet

Voksenundervisningen er tænkt ind i kommunens 'Bevæg dig for livet'-aftale, der netop er genforhandlet. Folkeoplysningsudvalget har fået 500.000 kr. til at igangsætte indsatser indtil udgangen af 2028.

Målet er 20 pct. forøgelse af deltagerantallet i bevægelsesfag, en forøgelse på mere end 2.000 deltagere. Det er et mål at få især flere unge, flere fra udsatte grupper og flere pensionister ind på holdene. Derfor gives der forhøjet støtte til hold for disse grupper.

Sundhedspas

Der arbejdes på et brobygningsprojekt i samarbejde med sundhedscentre, så kommunens 1200 borgere i rehabilitering bliver introduceret til mulighederne for at gå til fx bevægelsesfag og sundhedsfag i aftenskolerne. I den forbindelse arbejdes der i projektperioden med et sundhedspas til deltagerne.

Processen med at øge brobygningen mellem sundhedscentre, jobcentre mv. og de lokale aftenskoler er i fuld gang, og der er afsat 300.000 kr. over 4 år til udvikling og implementering af sundhedspas.

Projekt 'Try out'

Både i foreninger og aftenskoler kan studerende og unge på 18-25 år i en tre-måneders periode deltage gratis i forskellige aktiviteter. Projektet skal fungere som en introduktion til foreninger og aftenskoler. I 2024 deltog 4 aftenskoler i projektet med 400 deltagere.

Projekt 'Young and Strong'

Unge på 18-25 år kan deltage i voksenundervisning til nedsat deltagerbetaling - skolerne får 20 kr. pr. deltagertime. Målet er at understøtte unges kendskab til folkeoplysningen. I 2024 deltog 1.439 unge - i 2023 knap 500.

Udviklingspulje

Der afsættes årligt mere end 300.000 kr til udviklingspuljen. Den søges især af aftenskoler.

Alle kommuner bør have et aftenskolesamvirke, fordi skoler fra de fem oplysningsforbund ikke nødvendigvis arbejder sammen lokalt, påpeger Bjørn Salling.
Foto: FOKUS Folkeoplysning

drøftes de aktuelle emner, der skal op i Folkeoplysningsudvalget. Et samvirke øger indflydelsen, påpeger Bjørn Salling:

”Vi prøver at finde fælles fodslag, for så står vi stærkere. Skal der laves besparelser, er vi sammen om at pege på, hvordan det bedst kan gøres. Skal der laves et nyt projekt, går vi sammen om det i samvirket: Vi beder om at få en økonomisk ramme, og så fordeler vi selv opgaverne imellem os. Opstår der udfordringer med grænsedragningen mellem de forskellige aftenskoler, så klarer vi det selv. Politikerne har respekt for, at vi taler på hele områdets vegne,” siger han.

”Alle kommuner bør have et aftenskolesamvirke, særligt fordi aftenskoler er organiseret i fem oplysningsforbund og ikke nødvendigvis arbejder sammen lokalt. Hvis blot der er tre-fire skoler i en kommune, er der grundlag for at lave et samvirke,” mener han.

Kommunen støtter samvirket med midler til en deltidsmedarbejder. Samvirket står bl.a. for uddelinger fra Materiepuljen, en administrativt tung opgave, som tidligere lå i forvaltningen. Desuden har Folkeoplysnings-samvirket indgået en driftsoverenskomst med Aalborg Kommune vedrørende portalen Aftenskole.nu om videreudvikling, markedsføring og udbredelse af kendskabet til hjemmesiden. 21 andre kommuners aftenskoler benytter også portalen.

Aalborg-modellen bygger på tillid

De to vigtige og helt særlige støtteordninger for aftenskoletilskud og lokaletilskud, som gælder i Aalborg Kommune

(se boks side 4), er blevet til i et nært samarbejde mellem forvaltningen og Folkeoplysnings-samvirket.

”Aalborg-modellen har uvurderlig stor betydning for aftenskolerne. Den giver skolerne en garanti for, at vi får efterbetalt tilskud til al aktivitet, der falder inden for området. Så vi behøver ikke at være bange for, at rammen er tom. Det giver tryghed, og det betyder, at vi kan prøve nye tiltag af,” siger Bjørn Salling.

Han tilføjer, at de steder, hvor der er en stram rammestyring, prøves nye ideer ikke af, fordi skolerne risikerer, at de ikke kan få tilskud.

”Det kræver mod hos embedsmændene at lave en ordning som vores, og det kræver tillid til, at vi har et godt og åbent samarbejde, hvor vi informerer hinanden løbende. For der er jo en ramme, - vi har ikke ubegrænsede midler. Men ordningen har kun været sat ud af kraft i ét år, i 2013,” siger han.

Uenighed om lokaletilskud

Også Aalborg Kommunes særlige model for lokaletilskud, hvor pengene følger aktiviteten, er udviklet i et nært samarbejde mellem forvaltning og Folkeoplysnings-samvirket. Et stort forarbejde med mange beregninger førte til en model, hvor aftenskolerne får 120 kr pr. undervisningstime i tilskud til lokaler, hvor der afregnes løn, dog max. 90 pct. af driftsudgifterne.

”Umiddelbart var der frygt i Folkeoplysnings-samvirket for, at det var en spareøvelse. Men vi tog nogle svære diskussioner og endte med at gå samlet til forvaltningen med

opbakning til modellen, og samtidig pegede vi på nogle opmærksomhedspunkter,” fortæller Bjørn Salling.

”I dag er aftenskolerne glade for ordningen. Tidligere skulle vi søge om et lokale hos kommunen lang tid før, vi skulle bruge det. Nu kan vi bare finde et lokale og gå i gang, for tilskud følger aktiviteten, og vi kender på forhånd tilskuddets størrelse,” siger han.

Før var der mange særaftaler om lokaler i kommunen. Men aftenskolerne har ryddet op i deres lokaleportefølje, og nu er området gennemsigtigt. Alle kan se, at det er retfærdigt, at tilskud følger dem, der har aktiviteter.

Ordningen har blandt andet ført til, at aftenskolerne udnytter deres egne lokaler bedre, og at de har fokus på energiforbruget. Hvis de reducerer forbruget, nyder de nemlig selv godt af besparelsen. Det har skolerne været hurtige til at investere i.

”Det er helt tosset, at den samme model ikke kan indføres på idrætsområdet. Det burde ændres – så ville vi se, at hallerne i langt højere grad ville investere i at mindske energiforbruget,” mener Bjørn Salling.

Informerer altid hinanden

Der ligger et højt informationsniveau bag de mange tiltag i Aalborg Kommune for at styrke aftenskolerne. Forvaltningen går aldrig i gang med noget, der angår aftenskolerne, uden at kontakte Folkeoplysningssamvirket først. Og er der noget, der undrer en af parterne, er man hurtige til at gribe telefonen.

”Vi har et godt personligt kendskab til hinanden og en høj grad af tillid – og så har vi nogle meget dygtige og erfarne medarbejdere i kommunen. Det kræver indsigt og mod at udvikle nye tilskudsmodeller. Og når aftenskolerne får gode vilkår, kan vi faktisk sætte rigtig meget aktivitet i gang,” siger Bjørn Salling. ■

VOKSENUNDERVISNING I AALBORG KOMMUNE

- 19 aftenskoler (i 2007 var der 38)
- Ca. 31.500 deltagere i 2024. I 2023 var der ca. 28.000 deltagere, samme antal som i 2014.
- Ca. 66.000 undervisningstimer i 2024.
- Kommunen har afsat 147,511 mio. kr. på budget 2025 til det samlede folkeoplysnings område.

Brugerindflydelse

Et folkeoplysningssamvirke, et idrætssamvirke (SIFA) og et samvirke for de uniformerede korps (BUS-Aalborg) samler brugerrepræsentanterne fra hovedområderne. Der er et tæt samarbejde mellem samvirker og forvaltning.

Politisk udvalg i FOU

Hele det politisk valgte Sundheds- og Kulturudvalg (7 personer) sidder med i Folkeoplysningsudvalget, som er på i alt 19 personer.

Sidste år fik aftenskolerne i Aalborg Kommune 1.439 nye unge deltagere.
Foto: FOKUS Folkeoplysning

En lille nedgang hos aftenskolerne

Aftenskolerne har samlet set lidt færre undervisningstimer, og der er færre skoler, end der var i 2014, viser Vifo's nye undersøgelse. Og så må aftenskoler i knap hver 5. kommune nøjes med et mindre tilskud, end de blev lovet af deres kommunalbestyrelser.

AF JONNA TOFT, Journalist

Der var lidt færre undervisningstimer i aftenskolerne i 2023, end der var i 2014, viser Videncenter for Folkeoplysningens nye rapport 'Folkeoplysningen i kommunerne', nemlig 1,4 mio. timer mod 1,5 mio. timer i 2014.

Samtidig ser antallet af aftenskoler ud til at være faldet, og udviklingen tyder på, at aftenskolernes aktiviteter bliver centraliseret i færre og større enheder. Stadig flere aftenskoler ser ud til at blive lagt sammen, og nogle store skoler tilbyder deres aktiviteter i en lang række kommuner.

Kan styrke aftenskoler i landområder

I yderområderne er der flere aftenskoler pr. indbygger, men aftenskolerne i bykommunerne har flere undervisningstimer.

"Hvis kommunerne gerne vil styrke aftenskoler i yderområder eller landområder, så har de nogle muligheder, som ikke benyttes så meget," siger chefanalytiker Malene Thøgersen fra Vifo.

"De kan vælge at give forhøjet tilskud til voksenundervisning i landområder. Det gør kun 9 pct. af kommunerne. Så der er altså et håndtag at skrue på her."

Hun understreger dog, at der også er andre metoder til at styrke aftenskolerne i landområder:

"Der kan være brug for, at de lokale aftenskoler koordinerer deres aktiviteter, så de ikke udbyder de samme typer af fag i et område med et begrænset befolkningsgrundlag. Her kan de lokale aftenskolesamråd, som findes i mange kommuner, være et godt forum at mødes i," siger hun.

Lige stor støtte til handicap- og almen undervisning

Undervisningstimerne fordeler sig en lille smule anderledes på tilrettelæggelsesform i 2023, end de gjorde i 2014:

- Den almene undervisning er vokset fra 53 til 58 pct af timerne

- Handicapundervisning er faldet fra 33 til 27 pct. af timerne
 - Små hold er faldet fra 11 til 8 pct. af timerne
 - Fleksibelt tilrettelagt undervisning er fordoblet fra 3 til 6 pct. af timerne og tilbydes nu i 26 pct. af kommunerne. Langt størstedelen foregår dog fortsat i to kommuner: Aalborg og Aarhus Kommune.

Selv om den almene undervisning er vokset, så giver kommunerne lige så mange penge i støtte til handicapundervisning som til almen undervisning, hvilket skyldes den højere tilskudsbrøk. Hidtil har handicapundervisningen udgjort den største post, men nu fylder de to tilrettelæggelsesformer lige meget, hvad angår støtte.

Modtager ikke den lovede støtte

Den kommunale støtte til aftenskoleområdet udgjorde i 2023 306 mio. kr. Langt de fleste kommuner bruger lovens maksimumgrænser for tilskud, men alligevel er det ikke alle aftenskoler, der modtager de tilskud, som brøkerne foreskriver.

I nogle kommuner er der nemlig ikke afsat penge nok i budgetrammen for aftenskoler, til at kommunen rent faktisk kan give det tilskud, som svarer til de tilskudsbrøker,

kommunalbestyrelsen har vedtaget. Det forekom i 18 pct. af kommunerne i 2023, lidt færre kommuner end i 2018.

Undersøgelsen viser, at aktivitetsniveauet i aftenskolerne er højere i de kommuner, der ikke udfylder brøkerne – budgetrammen er altså presset på grund af mange aktiviteter. Det betyder, at der samlet set er en relativt stor del af den samlede aftenskoleundervisning, som gennemføres med et lavere tilskudsniveau, end tilskudsbrøkerne foreskriver.

94 kommuner har deltaget i undersøgelsen, som kan læses på vifo.dk. ■

”

Der er samlet set en relativt stor del af den samlede aftenskoleundervisning, som gennemføres med et lavere tilskudsniveau, end tilskudsbrøkerne foreskriver.

Mere udvikling i Folkeoplysningsudvalgene

Folkeoplysningsudvalgene tager i højere grad end tidligere selv initiativ til projekter, og udvalgene prioriteres politisk: I fire ud af fem udvalg sidder der kommunalpolitikere, viser Vifo's nye undersøgelse.

AF JONNA TOFT, Journalist

Det er formentlig blevet mere spændende at deltage i Folkeoplysningsudvalgets arbejde i nogle kommuner, - eller '§ 35, stk. 2-udvalget', som det også hedder.

Ifølge Videncenter for Folkeoplysningsundersøgelse 'Folkeoplysningen i kommunerne' har arbejdet i udvalget ændret sig, så færre beskæftiger sig med decideret sagsbehandling som tildeling af tilskud eller godkendelse af foreninger, og flere udvalg indgår i kommunale projekter, eller de tager selv initiativ til udviklingsprojekter.

"Jeg har indtryk af, at flere kommuner netop har skubbet i den retning for at skabe et større engagement i udvalget," siger Malene Thøgersen, chefanalytiker hos Vifo.

Malene Thøgersen,
chefanalytiker hos Vifo

"Nogle steder er udvalget involveret i udviklingen af forskellige politikker på folkeoplysningsområdet, og er med til at føre politikkerne ud i livet. Så her har de politisk indflydelse," siger hun og tilføjer, at der også er mange kommuner, hvor indflydelsen er begrænset. Billedet er broget.

I næsten fire ud af fem udvalg sidder der kommunalpolitikere med om bordet – selvom det ikke er lovpligtigt. Det vidner om, at Folkeoplysningsudvalgene og deres arbejde har en vis politisk bevågenhed, mener Malene Thøgersen. Hun understreger dog, at der er store forskelle på udvalgets rolle og indflydelsesmuligheder på tværs af kommunerne.

Samråd er en del af brugerinddragelsen

Ud over de lovpligtige udvalg findes der i mange kommuner også samråd eller samvirker for idrætsforeninger, aftenskoler eller korps. Kun 9 pct. af kommunerne har ingen samråd.

Enkelte steder har kommunerne uddelegeret § 35, stk. 2-udvalgets opgaver til samrådene, men de fleste steder eksisterer de side om side med de lovpligtige udvalg.

"Det er meget forskelligt, hvordan samrådene fungerer, og hvilken rolle de har i forhold til Folkeoplysningsudvalget, men generelt kan der være et potentiale for mere synergi på tværs af råd og udvalg," forklarer Malene

Thøgersen, der undersøgte samråd og samvirker tilbage i 2021.

Flere steder har samrådene konkrete opgaver, de løser for kommunen.

"Det giver legitimitet i beslutningerne, hvis samrådene selv kan finde en fælles holdning til et emne. Men de skal også have god kontakt til deres bagland, ellers er det vanskeligt for kommunen at uddelegere opgaver," siger hun.

En langsom udvikling

Sammensætningen af Folkeoplysningsudvalgene er ikke ændret synderligt hen over de ti år, hvor Vifo har fulgt området. Det samme gælder organiseringen, antal møder mv. I snit har et folkeoplysningsudvalg 11 medlemmer og holder seks møder årligt. Og så er det i øvrigt kun godt halvdelen af udvalgene, der kalder sig 'folkeoplysningsudvalg'. De øvrige har mange andre navne, fx Foreningsudvalg, fritidsråd, fritidsforum, folkeoplysningsråd og andet.

"Der sker nogle små forskydninger over tid, og nu er det blevet mere tydeligt, at udvalget i højere grad arbejder med udvikling. Jeg vil tro, at den udvikling fortsætter. Kommunerne har fået stor frihed til at eksperimentere, og det er spændende at følge de steder, hvor man aktivt har sat fokus på at ændre udvalgets rolle," siger Malene Thøgersen. ■

Idrætsforeninger og deres aktiviteter bliver som regel godkendt som folkeoplysning i kommunerne. At gå til bordtennis en gang om ugen er tydeligvis 'folkeoplysende'. Foto: Colourbox

Folkeoplysningens grænser giver hovedbrud i kommunerne

Nye aktiviteter og nye deltagelsesformer kan gøre det sværere at definere grænserne for, hvad folkeoplysende aktiviteter egentlig er. Måske er der brug for en diskussion både nationalt og lokalt om, hvad vi forstår ved folkelig oplysning, siger Malene Thøgersen fra Vifo.

AF JONNA TOFT, Journalist

I to tredjedele af kommunerne, 64 pct., oplever man udfordringer med at administrere folkeoplysningsloven, og afgrænsning af området er det, der fylder mest, viser Videncenter for Folkeoplysnings undersøgelse 'Folkeoplysningen i kommunerne'.

Hele 45 pct. af kommunerne oplever udfordringer relateret til afgrænsning af folkeoplysende virksomhed, et tal, der er næsten fordoblet fra 24 pct. i 2018.

"Kommunernes svar tyder på, at det blandt andet er nye typer af aktiviteter og deltagelsesformer, der kan give usikkerhed hos dem, der skal administrere området. Det kan f.eks. være blandede aktiviteter, hvor folk mødes om både aktiviteter, sociale tiltag og måske noget online. Det ser ud til at øge oplevelsen i kommunerne af, at afgrænsning er svær," siger Malene Thøgersen, senioranalytiker hos Vifo.

Foreninger støttes forskelligt

I hovedtræk deles foreninger op i tre forskellige grupper alt efter, hvad de laver, og hvordan de er organiseret:

- Idrætsforeninger og idébestemte og samfundsengagerende børne- og ungeforeninger samt voksenundervisning får støtte via folkeoplysningsloven, som kommunerne administrerer.
- Frivillige sociale foreninger støttes efter servicelovens §18, hvor kommuner sætter et årligt beløb af til lokale initiativer for socialt udsatte grupper, som foreningerne kan søge.
- Kulturelle foreninger støttes typisk enten via folkeoplysningsloven eller gennem puljer i kommunerne.

Det betyder bl.a., at foreninger, der arbejder med sociale aktiviteter for udsatte grupper, ikke har samme krav på kommunal støtte og adgang til lokaler som fx idrætsforeninger, der laver aktiviteter for børn og unge.

Alene inden for idræt og bevægelse er der tvivlstilfælde, og kommunerne vurderer forskelligt. I nogle kommuner er vinterbadeklubber fx godkendt som folkeoplysende foreninger, mens de ikke godkendes i andre kommuner.

"Nogle af de aktiviteter, som udføres

i forskellige typer af foreninger, kan ligne hinanden, og kommunernes svar viser, at man kan have svært ved at begrunde, hvorfor foreningerne skal stilles forskelligt, hvad angår støtte: Det kan også være svært at forklare foreningerne," siger Malene Thøgersen.

Brug for et klarere billede

"Når man i næsten halvdelen af kommunerne oplever udfordringer med afgrænsningen af det folkeoplysende område, er der måske brug for klarere formuleringer både nationalt og i den enkelte kommune. Måske bør det diskuteres nærmere, hvad vi egentlig mener med folkelig oplysning? Det ville gøre sammenhængen med praksis lettere," foreslår Malene Thøgersen.

På Kulturministeriets hjemmeside står, at "Den folkeoplysende virksomhed kan i princippet have en hvilken som helst karakter, men hvis der skal gives økonomisk støtte fra kommunen eller staten, skal den folkeoplysende virksomhed opfylde en række betingelser. Det er kommunen, der ud fra en vurdering af foreningens hovedvirksomhed afgør, om foreningen efter loven skal betragtes som en folkeoplysende forening. Det er ligeledes kommunen der udbetaler økonomisk støtte til de enkelte foreninger."

"Set med de briller kan begrebet dække næsten hvad som helst. Men det kan være svært at administrere ud fra noget, der er så bredt beskrevet," siger hun.

Oplysning, læring og ansvar

De forskellige aspekter af 'folkeoplysning' står ikke lige stærkt hos alle aktører. Nogle, fx folkeuniversiteterne, fokuserer på oplysning og læring. Hos andre, fx aftenskoler, arbejder man mere med at lære en færdighed. Atter andre har fokus på at styrke fællesskaber og ansvar, fx korps, eller at skabe demokratisk deltagelse, fx de politiske ungdomsforeninger. Internt i hver gruppe er der også forskelle.

Så hvad er centralt for, at en forening hører under det folkeoplysende område? Er det udelukkende organi-

seringen af foreningen? Eller skal man arbejde aktivt med medlemsinvolvering? Og fx give børnemedlemmer stemmeret?

"Der er mange forskellige elementer i folkeoplysning som begreb, og der skal være plads til, at forskellige aktører kan gøre det, de er særligt gode til. Men det kan være godt indimellem at tage diskussionen af, hvad essensen i begrebet egentlig er, for hvis alt er folkeoplysning, er der risiko for, at vi udvander det," mener Malene Thøgersen.

"Folkelig oplysning som idé er jo et historisk og flot begreb, som har haft stor betydning for udviklingen i vores land. Det er måske netop essensen af folkelig oplysning, at det kan diskuteres løbende, hvad det er, og hvilken betydning det har, i den tid, vi lever i." ■

Hvis keramik foregår i en aftenskole, får det tilskud som voksenundervisning. Hvis en forening laver et keramikhold med instruktør, er situationen mere uklar. Foto: Colourbox

Så svært er det: Folkeoplysende, ehmn?

De mange gråzoners land – sådan er folkeoplysningsloven, når det handler om, hvad en folkeoplysende forening er, og hvornår der udføres folkeoplysende aktiviteter. Her giver Fritid & Samfunds underviser på kurset 'Godkendelse af folkeoplysende foreninger' nogle eksempler.

AF BIRGITTE LANGKILDE JAKOBSEN,
Specialkonsulent i Sekretariat for Kultur, Idræt og Events, Fredericia Kommune.
Underviser hos Fritid & Samfund.

Folkeoplysningsloven siger meget lidt om, hvad folkeoplysning egentligt er. Dens formål er at understøtte den frie folkeoplysende virksomhed efter den enkelte initiativtagers idégrundlag. Og 'virksomheden', altså aktiviteter og

Birgitte Langkilde Jakobsen

undervisning, skal bygge på fællesskab. For de frivillige foreninger skal det være et *forpligtigende* fællesskab.

Ofte vil kompetencen til at afgøre, om en forening og dens aktiviteter kan anses for at være 'folkeoply-

sende', eller om det blot er almen mellem menneskelig aktivitet, ligge i et Folkeoplysningsudvalg/§35 stk. 2-udvalg. I hvert fald hvis administrationen er i tvivl. Men det kræver, at udvalget får diskuteret, hvad de forstår ved folkeoplysende og forpligtende fællesskaber, og at de sætter en ramme op, som administrationen og foreningerne kan forholde sig til.

I den sammenhæng kan det være godt med en drøftelse af, om man i kommunen generelt gerne vil være så brede som muligt og rumme flest mulige foreninger, eller om man vil være mere afgrænsende og udelukke nogle foreningstyper og aktiviteter.

Formelle krav

En forening skal leve op til nogle krav i folkeoplysningsloven for at kunne godkendes som folkeoplysende. I hovedtræk skal den:

- være demokratisk opbygget med vedtægter og medlemsindflydelse
- have et almennyttigt og ikke-kommercielt formål
- have aktive medlemskaber
- være åben for alle
- være hjemmehørende i kommunen
- håndtere børneattester og
- udføre folkeoplysende aktiviteter.

Hvis en forening godkendes som

en folkeoplysende forening vil den ofte kunne søge aktivitets- og/eller medlemstilskud og lokaler til deres aktiviteter. Derfor kan det have ret stor betydning for en forening, om den bliver godkendt som folkeoplysende eller ej.

Folkeoplysning eller hobby

Hvornår er en aktivitet så en hobby - og hvad skal der til, for at den bliver til folkeoplysning? Skal der være tale om en læringsproces, eller er det folkeoplysende, hvis man blot mødes om at spille fodbold eller strikke og snakke om verdenssituationen?

"Oplysning" leder tankerne hen på, at deltagerne skal blive klogere eller bedre til noget, enten fysisk eller mentalt; at der altså er en planlagt læringsproces i foreningens aktiviteter. Men dette er ikke et eksplicit krav i folkeoplysningsloven for begge foreningsområder. Aftenskolerne kan lave undervisning, studiekredse mm., hvilket peger i retning af oplysning, men de frivillige foreninger skal lave *aktiviteter*, uden at dette er nærmere konkretiseret.

Sat på spidsen kunne dette lede frem til, at man ikke ville godkende fx en løbeklub eller fodboldklub, hvor man blot mødes og løber eller spiller i fællesskab, uden en træner og uden at

lære mere om fx løbestile eller inder-sidespark. Men vi godkender typisk idrætsforeninger, hvis de ellers lever op til lovkravene til foreningsformen uden at stille spørgsmål der, hvor vi har en klar forforståelse af aktiviteten. På den anden side vil en strikkeklub, der lever op til foreningsformen og faktisk underviser i strikkemetoder dermed godt kunne godkendes. Men den vil i praksis ofte blive afvist som 'hobbybetonet' i udgangspunktet.

Foreninger, der har med dyr at gøre, er også ofte et område, hvor kommunerne forvalter folkeoplysningsloven forskelligt. Ridning er generelt anerkendt som en sport, og rideklubber godkendes derfor. Men hundeklubber, biavlerforeninger og marsvineklubber bliver i en del kommuner afvist med den begrundelse, at de har et hobbybetonet indhold.

Vinterbadeklubber og saunaklubber er også et område, hvor kommunerne ser forskelligt på, om de kan godkendes som folkeoplysende. Nogle steder

afvises de og andre steder godkendes de. På den ene side er der gode fællesskaber i mange af disse klubber, som gør dem værd at understøtte, på den anden side kan man stille spørgsmål ved, om der er tale om oplysning, når man går i sauna.

Afgrænsning til andre områder

Grænserne mellem folkeoplysende foreninger og frivillige sociale foreninger, patientforeninger og fritidsklub-lignende foreninger kan også give panderynker i kommunerne. Mange af disse foreninger vil typisk have et andet formål end folkeoplysning, men de udfører i mange tilfælde også folkeoplysende aktiviteter.

Særligt fritidsklub-lignende foreninger er interessante, fordi de ofte vil have fokus på fællesskab gennem mange forskellige aktiviteter. Her kan medlemmerne fx spille fodbold den ene gang, svømme den anden gang, lave orienteringsløb den tredje gang osv.

Her er oplysningen enten meget kort

(en eller et par aktivitetsgange), eller den er rettet mod, at man bliver bredt oplyst om "bevægelse" og bevægelsesformer, fremfor i en specifik bevægelsesform som fodbold eller svømning. Fællesskabet vil til gengæld ofte være i centrum. Er det folkeoplysende? Nogle vil sige ja, andre nej.

Hvordan forpligtende?

Der er også stor forskel på, hvordan begrebet 'forpligtigende fællesskaber' tolkes. Er man fx med i et forpligtigende fællesskab, hvis man som forælder bager en kage til barnets fodboldhold? Hvad med yoga eller fitness, hvor man betaler fra gang til gang, er det et forpligtigende fællesskab? Eller indgår man først i forpligtigende fællesskaber, når man melder sig på et konkret hold og deltager over en hel sæson? Loven definerer ikke, hvad der ligger i et forpligtigende fællesskab.

Den tydeligste modsætning er måske, når vi tager høretelefoner på, lytter til musik og går i fitnesscenteret. Vi

En strikkeklub, der lever op til de formelle krav til foreninger og har instruktion i strikkemetoder, vil kunne godkendes som en folkeoplysende forening. Men i praksis vil den ofte blive afvist som 'hobbybetonet'. Foto: Colourbox

Der er rummelige kommuner og strammer-kommuner, hvad angår godkendelsen af foreninger og aktiviteter som 'folkeoplysende'. Nogle steder vælger man at støtte gode tiltag efter kommunalfuldmagten i stedet. Foto: Pexels.com

kommunikerer stort set ikke med andre, men fokuserer udelukkende på vores egen træning. Det er der ikke meget fællesskab i.

På den anden side kan man også gå til fx spinning i en fitnessklub, hvor man faktisk snakker med de andre på holdet, får et fællesskab og nye gode relationer, samtidig med at man måske skifter mellem at komme på holdet om onsdagen og fredagen og betaler et månedligt abonnement for et være medlem. Det er dejligt fleksibelt, men er det også et forpligtigende fællesskab? Vurderingerne vil være forskellige, men det er vigtigt at tage drøftelserne om det – både politisk og administrativt for at skabe en retning.

Stram eller rummelig

Nogle kommuner godkender mange forskellige typer af foreninger og aktiviteter. Andre er strammere i deres fortolkning og godkender ikke nær så mange foreninger. Fælles er, at der lægges stor vægt

på frivillighed. Det er frivillige mennesker, der laver aktiviteterne, og udgangspunktet for samarbejdet mellem kommune og forening er en høj grad af tillid. De forskellige tilgange og syn på, hvad der er folkeoplysende, betyder dog, at foreninger er forskelligt stillet, alt efter hvilken kommune de hører til i. Det betyder også at foreningernes muligheder for tilskud og lån af lokaler i sidste ende er forskellige.

I mange kommuner vælger man at bruge mulighederne i kommunalfuldmagten til at støtte ikke-godkendte foreninger. Det er et område for sig – men på den måde kan man adskille de 'folkeoplysende' foreninger og aktiviteter fra andre aktiviteter, der også er rigtig gode, og støtte begge dele, bare på forskellige måder. ■

KURSUS OM GODKENDELSE AF FOLKEOPLYSSENDE FORENINGER

Fritid & Samfund holder kursus om godkendelse af folkeoplysende foreninger to gange hen over vinteren:

2. december 2025

kl. 10-15 i Ringsted (tilmeldingsfrist 17. november).

28. januar 2026

kl. 10-15 i Vejen (tilmeldingsfrist 21. december).

Kurset er primært for medlemmer af Folkeoplysningsudvalg (§35.2-udvalg) og medarbejdere i kommuners fritidsafdelinger. Medarbejdere og folkevalgte fra foreninger og organisationer er også velkomne.

Læs mere på www.fritid-samfund.dk/kurser.

Foto: Colourbox

Hjælp SDU med at skabe overblik over bevægelse i hver kommune

Undersøgelsen Danmark i Bevægelse fra Syddansk Universitet er lige nu sendt ud til ca. hver 10. barn, ung, voksen og ældre med bopæl i Danmark. Med målingen vil forskerne skabe et overblik over danskerens bevægelsesvaner opdelt på kommuner.

Da undersøgelsen er bygget op som 98 undersøgelser, en for hver kommune, er der brug for rigtig mange svar. Hver eneste kommuneundersøgelse skal helst blive fyldestgørende i alle aldersgrupper.

I kommunerne kan I hjælpe med til, at undersøgelsen bliver mere fyldestgørende, ved at opfordre jeres indbyggere til at besvare spørgeskemaet.

Også i foreninger og organisationer kan man hjælpe undersøgelsen på vej ved at opfordre alle, der har modtaget spørgeskemaet til at svare. Undersøgelsen løber indtil ultimo november 2025.

Mange kommuner og organisationer bruger Danmark i Bevægelses data fra første runde af undersøgelsen (2020), når de planlægger nye tiltag for at skabe bedre muligheder for bevægelse. I Tønder Kommune og Høje-Taastrup Kommune arbejder man fx med at åbne hallerne for flere og med at skabe bedre bevægelsesmuligheder i naturen.

Data fra 2020-undersøgelsen kan findes i de 98 kommunerapporter, der siden 2021 har været tilgængelige på projektets hjemmeside. Der kan man også finde resultaterne i databasen Data om Bevægelse. Dengang deltog mere end 163.000 i spørgeskemaundersøgelsen.

Hvis du vil hjælpe undersøgelsen på vej, kan du fx dele opslag fra Danmark i Bevægelses facebookside eller benytte dig af gratis fotos, tekst og grafiske elementer, der ligger på www.danmarkibevægelse.dk. Her kan du også se, hvor mange der har modtaget spørgeskemaet i netop din kommune.

Foto: Colourbox

Seniorer får fritidspas i Jammerbugten

Jammerbugt Kommune har indført et senior-fritidspas, hvor folkepensionister og førtidspensionister uden privat- eller tjenestemandspension kan søge om kontingentstøtte til forenings- og kulturaktiviteter.

Seniorfritidspasset giver mulighed for at søge om op til 400 kr. i årlig støtte til deltagelse i fritidsaktiviteter, holdundervisning og aftenskoletilbud i Jammerbugt Kommunes mange foreninger og kulturelle fællesskaber.

Ordningen er blevet til i et samarbejde mellem Folkeoplysningsudvalget og Kultur-, Fritids- og Landdistriktsudvalget og har sin oprindelse i høringsvar til den nye tværgående frivilligpolitik. Der afsættes 50.000 kr årligt til ordningen.

Foto: Colourbox

Guide: Sådan markerer I jer ved valget

Dansk Folkeoplysnings Samråd har lavet en how-to-guide til lokal interessevaretagelse i forbindelse med kommunalvalget. Her kan foreninger, skoler og andre finde seks værktøjer til at påvirke politikerne.

Find guiden på: www.dfs.dk

Idrættens Branchedage 2025 – om aftenskoler, faciliteter og folkesundhed

Når Idrættens Branchedage løber af stablen den 11.-12. november 2025, samles aktører fra den danske idrætsverden i Vejen Idrætscenter til to dage fyldt med viden, debat og inspiration.

Konferencen indledes med en fælles session, hvor bl.a. seniorforsker Jes Bak Sørensen fra Region Midtjyllands forskningsenhed Defactum fortæller om idrættens rolle i folkesundheden og nye måder at tænke løsninger på.

Over de to konferencedage kører oplæggene i fire parallelle spor, så der bliver masser at vælge imellem for de mange deltagere.

Som altid er idrætsfaciliteterne stærkt repræsenteret ved branchedagene. En række oplæg undersøger, hvordan idrætsfaciliteterne passer ind i fremtidens idrætsbillede, lovgivning og idrætspolitik med den rejse, de er på, hvor de ikke blot stiller lokaler til rådighed, men i mange tilfælde også selv udbyder aktiviteter, events og målrettet træning, eller de indtager en proaktiv rolle som den lokale katalysator for foreningerne.

Hvad 'må' faciliteterne i den enkelte kommune, og hvad 'må' de ikke? Hvad skal de kunne? Det er en god diskussion at tage fat på i Folkeoplysningsudvalg og politiske udvalg, og der bliver masser af stof til debatten.

Der bliver også sat spot på aftenskolernes bevægelsesfag – både de udfordringer, der bremser udviklingen, og de muligheder, der kan bringe ny energi ind i området.

Per Paludan Hansen, formand for Dansk Folkeoplysnings Samråd og sekretariatsleder i LOF, holder oplæg om strukturelle barrierer for aftenskoler på bevægelsesområdet og giver nogle bud på, hvad der skal til, for at aftenskoler kan komme mere på banen. Burde aftenskoler, foreninger og idrætsfaciliteter samarbejde mere, spørges der i programmet.

Desuden tager konferencen fat på en række andre emner, der optager mange i og omkring idræts- og foreningslivet: Bureaukrati, bøvl og digitalisering, fx, og hvordan vi kan gøre hverdagen lettere for både de frivillige og brugere i faciliteter.

Et af konferencens tankevækkende, og måske også underholdende indslag finder sted, når Søren Østergaard fra Center for Ungdomsstudier får rollen som "kulturminister for en dag". Med ministerkasketten på hovedet tager han fat på, om der overhovedet er noget, der kan gøres fra politisk hold for at sikre børn og unge et bedre idræts- og fritidsliv i fremtiden.

Læs mere om konferencen og den efterfølgende idrætsmesse på www.idraettensbrandedage.dk.

Flertal af kommuner ekskluderer private aktører fra fritidspas

Mange kommuner afviser, at børn og unge kan bruge den kommunale fritidspasordning til aktiviteter, der udbydes af private aktører. Det viser en opgørelse, som brancheorganisationen SMVdanmark har lavet.

Kun i en tredjedel af kommunerne med fritidspas giver ordningen mulighed for støtte til fritidstilbud i privat regi, fx fitness, danseskoler eller yogastudier.

"Fritidspassets formål er at give mulighed til børn og unge i en udsat position. De børn har ikke brug for kommunal silotænkning og ideologiske kæphest. De har brug for, at vi inviterer dem med ind i alle de sunde fællesskaber, som står klar til at inkludere dem. Det bør naturligvis også gælde de private fritidstilbud, som spiller en vigtig rolle rundt om i landet," siger Alexander Søndergaard, underdirektør i SMVdanmark, i en pressemeddelelse.

Opgørelsen viser, at 82 pct. af kommunerne har en fritidspasordning, men at kun 28 pct. inkluderer private aktører i tilbuddet. Hele 54 pct. af kommunerne udelukker direkte private tilbud. Opgørelsen er baseret på aktindsigter hos alle kommuner i Danmark.

"Det er en kommunal opgave at gøre paletten af tilbud så bred som muligt. Man gør det modsatte ved ikke at inkludere private tilbud," siger Alexander Søndergaard til Idrætsmonitor.

Kulturministeren: Op til kommunerne selv, om aftenskoler lever op til hjemhørskravet

Nyt hyrdebrev fra kulturministeren om hjemhørskravet i folkeoplysningsloven giver kommunerne hjemmel til at agere, som de allerede gør, men rejser mange nye spørgsmål.

AF JONNA TOFT, Journalist

Kulturminister Jakob Engel-Schmidt har udsendt et hyrdebrev til landets borgmestre og KL om, hvordan man skal tolke det såkaldte hjemhørskrav i folkeoplysningsloven. Selv om hyrdebrevet umiddelbart giver en klarhed, følger der en række nye spørgsmål med, som ikke er afklaret.

Hjemhørskravet er aktuelt, når en kommunalbestyrelse står overfor at godkende store aftenskoler, der har administration i én kommune og undervisning i et større geografisk område, der strækker sig over flere kommuner. Nogle aftenskoler har undervisning i 15-20 kommuner.

I folkeoplysningsloven står, at en forening (altså også en aftenskole) skal være 'hjemmehørende' i kommunen for at kunne godkendes og få tilskud, ret til lokaler mv.

Men hvad skal der egentlig til, for at man er hjemmehørende i kommunen? Skal administrationen ligge inden for kommunegrænsen? Skal der være en repræsentant fra kommunen i aftenskolens bestyrelse? Eller er det nok, at der udføres undervisning i kommunen?

Dét har givet hovedbrud rundt om hos nogle kommuner og hos nogle store aftenskoler. Problematikken er blevet aktualiseret af AOF's nye regionsstruktur, hvor nogle AOF-regioner tilbyder aktiviteter i 20 kommuner, mens administrationen ligger i én.

Afklaring – nu er der hjemmel

I hyrdebrevet fastslår kulturministeren, at det er kommunalbestyrelsen, der afgør, om en folkeoplysende forening (altså også en aftenskole) opfylder betingelserne for at få tilskud, herunder hjemhørskravet.

Dermed har kommunerne nu hjemmel til at beslutte, at aftenskoler, der strækker sig over mange kommuner, er hjemmehørende i alle kommunerne – men kommunerne har også hjemmel til at beslutte det modsatte.

Ministeren præciserer specifikt, at "det efter Kulturministeriets tolkning af folkeoplysningsloven er muligt for en kommune at vurdere, at aftenskoler kan være hjemhørende i flere kommuner med administration, der dækker flere kommuner."

I kommunerne behøver man dermed ikke længere være bange for, om man

Foto: Marie Hald

LÆS HYRDEBREVET

Artiklen blev udgivet på Fritid & Samfunds hjemmeside 3. oktober 2025. Her kan du læse kulturminister Jakob Engel-Schmidts hyrdebrev om hjemhørskravet i sin helhed.

I næste udgave af dette tidsskrift går vi dybere ned i nogle af de spørgsmål, som hyrdebrevet ikke afklarer.

Aftenskolerne vokser hen over kommunegrænserne. Men hvor stærk skal den lokale forankring i hver kommune være, for at en aftenskole kan blive godkendt og opnå tilskud? Hyrdebrevet afklarer det ikke. Foto: Colourbox

har hjemmel til at udføre den praksis, man har, hvad enten man godkender eller ikke godkender de geografisk store aftenskoler. Begge dele er muligt.

Rejser mange nye spørgsmål

Afklaringen fører dog en række nye spørgsmål med sig, som ikke er besvaret i hyrdebrevet:

- Har kommunerne tilsynspligt med hele foreningen – eller kun med de aktiviteter, der foregår inden for kommunegrænsen? Hvad nu hvis f.eks. uklar økonomi betyder, at én kommune afviser at godkende foreningen – hvordan skal de andre kommuner så agere?
- Hvordan kan det være, at aftenskoler, der breder sig over mange kommuner, godt kan vurderes til at leve op til hjemhørskravet, mens landsforeningers lokalafdelinger ikke kan? Regeringen afviste at lempe hjemhørskravet for landsforeninger som Ældre Sagen og Danske Patienter med

den begrundelse, at man ville sikre den lokale demokratiske forankring. Landsforeningernes lokalafdelinger har typisk ikke egen bestyrelse. Men hvad er egentlig forskellen på dem og aftenskolernes lokale aktiviteter?

- Hvad betyder præciseringen i hyrdebrevet for foreningsområdet i folkeoplysningsloven? Hjemhørskravet er ens i de to kapitler i loven, men skal det tolkes forskelligt? Kan idrætsforeninger nu tilbyde træning i andre kommuner og opnå tilskud og baner/lokaler til det?
- Hvordan hænger den nye præcisering sammen med §45 om distriktsforeninger for børn og unge med lokalforeninger i flere kommuner?

Det er fortsat op til kommunerne at gebærde sig i den uklarhed omkring blandt andet tilsyn, der er på området. ■

45 MIO. KR. TIL KURSER I PREPPING

Aftenskolerne har med den nye finanslov for 2026 fået 45 mio. kr. til at lave kurser i kriseberedskab hen over de næste tre år.

Beredskabsforbundet har i en lang årrække modtaget statslige midler til at lave krisekurser for befolkningen. Det initiativ bliver nu udvidet med inddragelse af aftenskolerne.

Intentionen er at hjælpe dem, der føler sig usikre på, hvordan de skal forberede sig på en eventuel krisetid. 41 pct. af danskerne har ikke gjort noget konkret for at forberede husstanden på en krisesituation, viser en opgørelse fra Bolius.

På Altinget Civilsamfund vurderer ekspert i samfundssikkerhed og beredskab, Rasmus Dahlberg, at det formentlig især er folk, som i forvejen interesserer sig for beredskab og godt ved, at de skal gøre noget, der vil dukke op på kurserne.

”Der er dog en chance for, at dem, der har en intention om at preppe, men bare ikke har fået det gjort, vil bruge kurserne til rent faktisk at komme i gang,” siger han til Altinget.

Prepping-kurserne vil blive tilrettelagt efter de lokale forhold rundt om i landet. Formentlig bliver de sat i værk i et samarbejde mellem oplysningsforbund, aftenskoler, kommuner, sociale foreninger, boligselskaber og patientforeninger for at nå ud til så mange som muligt.

Sundhedsforvaltningerne skal opdage, at vi findes

FOF København og Nordsjælland er ved at opbygge samarbejde med en række kommunale sundhedscentre om specialhold i motion som opfølgning på bl.a. genoptræningsforløb. Her er et stort potentiale, men også udfordringer, lyder det fra direktøren.

AF JONNA TOFT, Journalist

At kultur- og fritidsforvaltningen i en kommune giver tilskud til en aftenskole og godkender de hold, den tilbyder - dét er ikke ensbetydende med, at medarbejderne ovre i kommunens sundhedsforvaltning kender til aftenskolens tilbud overhovedet.

Dén mur løber mange aftenskoler ind i, når de prøver at skabe samarbejde med sundhedsforvaltninger om bevægelsehold for særlige målgrupper, fx personer med KOL, hjertesygdom, diabetes, eller personer, der er blevet opereret og har været i genoptræning. Det kunne man læse om i juniudgaven af dette tidsskrift.

I FOF København og Nordsjælland er man nu i fuld gang med at slå hul på muren.

"Vi har i flere år haft samarbejde med kommunale sundhedscentre i Frederiksberg, København, Gentofte og Rudersdal kommuner om, at de viser borgere videre til vores hold for særlige målgrupper. Og jeg har i årevis forsøgt med henvendelser til flere kommuner - men de så ikke rigtig i vores retning," fortæller direktør Bernadette Follmann, FOF København og Nordsjælland. Så der skulle noget andet til. I maj 2025 gik aftenskolen så sammen med

FOF Københavns Omegn og FOF Køge Bugt om at lave en konference om netop samarbejdet med kommunerne. I alt tilbyder de tre aftenskoler aktiviteter i 33 kommuner. Der kom over 70 deltagere, hvoraf ca. 50 var fra 17 forskellige kommuner.

"Konferencen blev startskuddet til, at alle tre aftenskoler nu har dialog med flere forskellige kommuner. Kommunerne er temmelig forskellige i forhold til, hvor 'modne' de er til at indgå i et samarbejde, men der er sået en masse frø, og flere ser ud til at spire," fortæller Bernadette Follmann.

"Kommunerne har rigtig mange opgaver, og vi har fået en sundhedsreform, en ældrereform og Ungeløftet. De kan se, at de har svært ved at løse alle opgaverne, så de kigger efter samarbejdspartnere. Jeg tror, vi tidsmæssigt er midt i den perfekte storm."

Tænk bredere end idrætsforeninger

Bernadette Follmann har oplevet mange af de barrierer, vi beskrev i seneste nummer: Kommunerne kender ikke til aftenskolernes motionstilbud, de er usikre på kvaliteten i undervisningen, og de er usikre på, om de må indlede et samarbejde med én aftenskole, når der er flere skoler i kommunen og potentielt fem forskelli-

"Hvis kommunerne generelt vil højne sundheden blandt deres borgere, er det ikke nok at samarbejde med idrætsforeninger. Aftenskolerne kan noget andet, og jeg synes, vi bør inviteres mere ind," mener Bernadette Follmann.
Foto:: FOF København og Nordsjælland

Det bedste er, hvis undervisningen kan foregå i det kommunale sundhedscenter. Så er det rette udstyr til stede, og deltagerne er vant til at komme der. Foto: FOF København og Nordsjælland

ge oplysningsforbund på banen.

”Der er en tradition for, at når medarbejdere i en kommune tænker i bevægelse og sundhed, så tænker de ’idrætsforeninger’. Og idrætsorganisationerne har også været dygtige til at lave lobbyarbejde og markere sig politisk. Men jeg ville ønske, at kommunerne ville tænke lidt bredere,” siger hun.

32 pct. af de voksne danskere er ifølge Kulturvaneundersøgelsen aktive i idrætsforeninger, mens 1-2 pct. er aktive i aftenskoler.

”Idrætsforeningerne er gode for mange. Voksenundervisningen kan noget andet. Det er ikke de samme mennesker, der møder op i foreningerne og i voksenundervisningen. Hvis kommunerne generelt vil højne sundheden blandt deres borgere, er de nødt til at brede sig og arbejde på flere ben. Jeg synes, aftenskolerne bør inviteres mere ind,” siger Bernadette Follmann.

Undersøgelsen Danmark i Bevægelse fra Syddansk Universitet dokumenterer, at nogle grupper i højere grad er aktive i aftenskoler end i foreninger, relativt set. Det gælder personer med kronisk sygdom, fysisk funktionsned-

sættelse, psykisk lidelse og kognitiv funktionsnedsættelse. Det samme gælder i øvrigt indvandrere og efterkommere.

Vi har været for ydmyge

”Bevægelsesfag er den største gruppe af fag i voksenundervisningen, men de bliver ofte overset, når der tales om ’idrætten’ eller bevægelse i øvrigt. Vi har været for ydmyge i aftenskolerne, for tilbageholdende; Vi skal være bedre til at gøre opmærksom på den forskel, vi faktisk gør,” mener Bernadette Follmann.

”Vi har dygtige undervisere, hvor størstedelen er fysioterapeuter eller har andre sundhedsuddannelser. Vi kan hurtigt etablere hold i et lokalområde, hvis der er et behov. Kan kommunen stille med et lokale, kommer vi med undviseren, og så er vi nået langt. Vi kan også hurtigt stoppe et hold igen, hvis der er for få deltagere. Vi er agile, fordi vi har timelønnede undervisere, og det er en stor fordel,” forklarer hun.

Hun tilføjer, at når først kontakten til en kommunes sundhedsforvaltning er etableret, bliver de ofte overraskede over, hvor mange andre tilbud om fællesskaber, der også er i aftenskolen.

Nogle kommuner betaler i en periode for borgerens deltagelse på et aftenskolehold. Men i de fleste kommuner skal borgeren selv betale.

Tilskud fra folkeoplysningsmidlerne

FOF København og Nordsjællands samarbejde med sundhedscentrene i København, Frederiksberg, Gentofte og Rudersdal kommuner har ført til pt. godt 100 hold, der fungerer som en forlængelse af sundhedscentrenes tilbud. Det er hold for mennesker med KOL, diabetes, hjerte-, ryg- og kræftsygdom, hofte/knæoperation, overvægt eller stress m.m.

Nogle steder er holdene placeret fysisk i sundhedscentret, altså dér, hvor borgerne hidtil har gået til genoptræning eller rehabilitering. Det fungerer godt, fordi deltagerne kender lokalerne, og fordi der er nogle af de særlige redskaber, som deltagerne kan have brug for.

De mange hold med hensyntagende undervisning får tilskud fra folkeoplysningsmidlerne. Men snitfladen er ikke på plads, mener Bernadette Follmann: I nogle tilfælde bør der indgå midler fra sundhedsområdet. Foto: FOF København og Nordsjælland

Holdene er for personer, der ikke kan deltage på de almindelige aftenskolehold på grund af et større behov for individuel vejledning og mere tid til de enkelte øvelser, og de etableres som hensyntagende undervisning – det vil sige, at de får tilskud efter den høje tilskudsbrøk fra kommunerne.

Med andre ord er det folkeoplysningsmidlerne i kultur- og fritidsforvaltningerne, der bliver brugt til disse sundhedstilbud. Og selv om holdene er godkendt som 'folkeoplysning', så er her et område, der bør kigges på, mener Bernadette Follmann:

"Hvis deltagerne har et stort behov for genoptræning, bør der indgå nogle midler fra sundhedsområdet. I nogle kommuner bliver folkeoplysningsrammen brugt fuldt ud, og så bliver bevægelseholdene lavet på bekostning af den almindelige folkeoplysning, hvor borgere går til kreative fag, sprogfag, eller deltager i andre fællesskaber, som også er vigtige. Dén snitflade er ikke på plads," siger hun.

"Der er brug for vores bevægelsehold og forebyggende hold, for vi bliver flere ældre, og vi lever længe. Måske kunne politikerne støtte sundhedstiltag som vores via den nye folkesundhedslov. Jeg er sikker på, at vi kan løfte opgaven billigere end kommunerne kan."

Samarbejde kræver muskler

Bernadette Follmanns råd til andre aftenskoler, der gerne vil samarbejde med kommuner, er, at man skal fortælle helt konkret om de hold, der kan laves, om undervisernes baggrund, og om hvad borgerne får ud af det. I sundhedsforvaltningen kender de ikke nødvendigvis til de lokale aftenskoler i forvejen.

Det er også en god ide at sikre sig, at der deltager en person i samarbejdsgruppen, som har 'stjerner på skulderen' i forvaltningen. Hvis ikke, kan et initiativ blive bremset oppefra.

Desuden ville det være en hjælp, hvis kultur- og fritidsforvaltningerne

fortalte sundhedsforvaltningerne om de lokale aftenskoler til. Måske kunne kultur og fritid ligefrem hjælpe en interesseret aftenskole med at skabe forbindelse til sundhedsområdet.

"Det kræver muskler internt i en aftenskole at indgå i et samarbejde med en kommune. Vi har en fuldtidsmedarbejder, der kun beskæftiger sig med det område, og vi ansætter en mere nu. Ikke alle aftenskoler ønsker at gå den vej. Men vi har sået en masse frø, som vi vander nu, og det bliver spændende, hvor meget der kommer ud af det," siger hun.

Næste år holder alle de sjællandske FOF-aftenskoler igen konference om samarbejdet med kommuner. Det foregår 28. maj 2026 på Høje-Taastrup Kommunes rådhus. ■

Håndholdt opfølgning får motionsuvante borgere i gang hos FOF

Et nært samarbejde mellem Frederiksberg Kommunes brobygger og en fagkonsulent i FOF København og Nordsjælland har skabt en tryk overgang fra sundhedscentrets træning til hold i FOF for motionsuvante ældre.

AF JONNA TOFT, Journalist

Frederiksberg Sundhedscenter har siden 2008 haft en samarbejdsaftale med FOF København og Nordsjælland om, at borgere, der har gennemgået et rehabiliterings- eller genoptræningsforløb i kommunalt regi, kan ledes over på et hold i aftenkolen, som passer til dem, og dermed fortsætte med at træne.

350-400 borgere går pt. på omkring 40 hold med hensyntagende bevægelse. Flere af holdene foregår i sundhedscentrets lokaler i ydertiderne, så borgerne ikke skal bevæge sig et nyt sted hen.

”For en motionsuvariant borger, der måske har flere sygdomme, et lavt funktionsniveau og et lille netværk omkring sig, kan det være skrøbeligt at skulle begynde på noget nyt. De tilmelder sig ikke nødvendigvis i en forening. Sammen med FOF kan vi lave en håndholdt indsats, hvor vi hjælper borgeren videre,” forklarer Mette H. Wonsyld, specialkonsulent i fysisk aktivitet og brobygning i Frederiksberg Sundhedscenter.

”Helt praktisk foregår det sådan, at sundhedscentrets fysioterapeuter fortæller borgeren om FOF’s hold og spørger, om FOF må kontakte ham/hende. Hvis vi får et samtykke,

sender vi kontaktinformationerne til fagkonsulenten hos FOF København og Nordsjælland. Og så ringer hun til borgeren og aftaler, hvilket hold der passer bedst.”

FOF-fagkonsulenten, Charlotte Riveri, er selv fysioterapeut. Hun følger op på, om borgeren kommer i gang, hun tilbyder prøvetimer, og hun sikrer sig, at personen er landet på det rigtige hold funktionsmæssigt. Alle de små puf og prik har betydning, når det handler om sårbare grupper.

Faglighed styrker samarbejde

En række forskellige forhold er med til at gøre samarbejdet mellem Frederiksberg Sundhedscenter og FOF København og Nordsjælland velfungerende, fortæller Mette H. Wonsyld:

”Vores kommune har tradition for et stærkt samarbejde med civilsamfundet og har to brobyggere ansat i Frederiksberg Sundhedscenter. Vi har til opgave at få samarbejder til at fungere,” siger hun.

”Vi samarbejder med forskellige aftenkoler om forskellige hold. Sammen når vi nogle målgrupper, som vi ellers ikke ville nå,” siger Mette H. Wonsyld, brobygger på Frederiksberg Sundhedscenter.

Hvis sårbare og måske motionsuvante borgere skal fortsætte med at gå til et bevægelsestilbud efter at det kommunale tilbud er ophørt, skal overgangen gøres så tryk som muligt. Her spiller lokale og træningsform ind. Foto: FOF København og Nordsjælland

”Vi har en skriftlig samarbejdsaftale med FOF København og Nordsjælland, hvor det fremgår, hvem der har hvilke opgaver. Sundhedscentret rekrutterer borgere, afdækker behov og synliggør FOF’s hold. FOF står for tilmelding, vejledning og kontakt til underviserne. Sammen kan vi sikre et ensartet kvalitetsniveau i undervisningen, sparre om nye hold og skræddersy undervisningen efter borgernes behov,” fortæller hun.

Det har også stor betydning, at fagkonsulenten i aftenskolen er ansat til netop at arbejde med sundhedscentre, og at hun er fysioterapeut. Hun har dermed den sundhedsfaglige indsigt til at kunne guide og vejlede sårbare borgere, når sundhedscentrets fysioterapeuter slipper dem. Også hovedparten af underviserne på de hensyntagende hold er fysiotera-

peuter eller psykomotoriske terapeu-
ter.

”Det betyder, at der er tillid og dialog mellem sundhedscentrets fysioterapeuter og FOF’s fagkonsulent – og underviserne. Flere af FOF’s undervisere har været på besøg i sundhedscentret for at se, hvordan vi træner med borgerne, så de kan fortsætte med en lignende træning. Det skaber tryghed og bryder mange barrierer,” forklarer Mette H. Wonsyld.

Kommunen skal ville det

Den væsentligste faktor for, at det lykkes at lave samarbejde mellem kommune og aftensskole, er formentlig, at kommunen vil det, mener Mette H. Wonsyld.

”Vi har opbakning til, at FOF kan bruge sundhedscentrets lokaler uden

for åbningstiden, og kommunen har stillet et træningslokale til rådighed, hvor der kan være 25 hold fra morgen til sen eftermiddag. Desuden har kommunalbestyrelsen besluttet, at holdene kan få tilskud som hensyntagende undervisning efter folkeoplysningsloven. Uden det ville det være svært,” siger hun.

”Der er mange barrierer, når motionsuvante skal ind i en mere aktiv hverdag. Så dét, at de kender lokalerne og maskinerne, har stor betydning. FOF’s undervisere er også gode til at sørge for, at det sociale prioriteres. Det hjælper alt sammen på fastholdelsen,” forklarer hun. ■

DATO	KURSUS	UNDERVISER	STED	TILMELDINGSFRIST
5. nov. 2025 10-15	Kom godt rundt om administrationen af aftenskoler	Inge Brusgaard	Viborg	28. okt. 2025
12. nov. 2025 16-21	Bliv klogere på kommunalfuldmagten (Obs: foregår under Idrættens Branchedage)	Henrik Koch Rasmussen	Vejen	2. nov. 2025
13. nov. 2025 11-16.30	Kursus om lokaletilskud og anvisning af lokaler (Obs: Foregår under Idrættens Branchedages messe)	Kai Raun	Vejen	2. nov. 2025
2. dec. 2025 10-15	Godkendelse af folkeoplysende foreninger	Birgitte Langkilde Jakobsen	Ringsted	17. nov. 2025
27. jan. 2026 10-15	Kom godt rundt om administrationen af aftenskoler	Inge Brusgaard	Roskilde	18. dec. 2025
28. ja. 2026 10-15	Godkendelse af folkeoplysende foreninger	Birgitte Langkilde Jakobsen	Vejen	21. dec. 2025

Sådan tilmelder du dig:

Læs om hvert enkelt kursus og find link til tilmelding på www.fritid-samfund.dk/kurser.

Hvem kan deltage, og hvem får rabat?

Alle, der har med fritidsområdet at gøre, kan deltage i Fritid & Samfunds kurser.

Vores medlemmer får rabat på kursussen.

Følgende kan deltage til nedsat pris:

- Kommuner, der er medlem, kan få rabat, når de tilmelder deltagere fra folkeoplysningsudvalg (§35.2-udvalg) eller tilsvarende nævn, råd eller udvalg, samt medarbejdere, der har med området at gøre.
- Landsorganisationer, foreninger og aftenskoler kan få rabat, når de tilmelder bestyrelsesmedlemmer eller medarbejdere.

Tre tilmeldte = 15 pct. rabat

Som medlem af Fritid & Samfund får man ekstra 15 pct. rabat på medlemsprisen, hvis man tilmelder tre personer fra samme organisation/forening til det samme kursus. Personerne skal tilmeldes samlet.

Er du i tvivl om, om din organisation er medlem af Fritid & Samfund, så skriv til fritid@fritid-samfund.dk.

Foto: Pexels.com

Bliv medlem af Fritid & Samfund

- Få rabat på kurser om folkeoplysningslovens område
- Bliv holdt ajour med de nyeste initiativer inden for lovgivningen på fritidsområdet
- Få hjælp med lovtolkninger i konkrete sager
- Få rabat på konsulentydelse

Introtilbud:

Medlemskab i resten af 2025 og hele 2026:

Kommuner: 2200 kr.

Initiativtagere til folkeoplysning (foreninger, organisationer mv): 600 kr.

Meld jer ind på www.fritid-samfund.dk

Foto: Istock

